

Pastorační rozlišování situace dvou forem římského ritu – tradice a tradicionalismus*

Pavel Ambros

1. REFORMA REFORMY?

Během 18. ročníku Kolínských liturgických dnů (29. 3. – 1. 4. 2017) s názvem „Prameny budoucnosti: Deset let motu proprio ‚Summorum Pontificum‘ Benedikta XVI.“ byl přečten příspěvek prefekta Kongregace pro bohoslužbu a svátosti kardinála Roberta Sarah („Význam motu proprio ‚Summorum Pontificum‘ pro obnovu liturgie latinské církve“¹). Kardinál Sarah se v něm pokusil zřetelně zeslabit svůj předchozí výrok o nutnosti *reformy* [liturgické] *reformy* a to, co po něm následovalo. Sám tuto odezvu nazval „liturgickým bojem“ (*une guerre liturgique*), a proto v přednášce vyběhl k liturgickému usmíření.² Překvapivě se přimlouval za změnu dikce, když podtrhl, že je dlužno „to, co se nazývá *reformou reformy* (...) nazývat přesněji *vzájemným obohacením ritů*“. A dodal: „A to se týká samozřejmě obou forem římského ritu.“³ Zcela něco jiného navrhoval pod pojmem *reforma* [liturgické] *reformy* na konferenci dne 5. 7. 2016 v Londýně. Konference byla pořádána iniciativou *Sacra Liturgia* navazující na platformu vzniklou kolem *Mezinárodního centra liturgických studií* (*Centre international d'Études liturgiques*). Iniciativa je podle svých

---

* Studie vznikla v rámci řešení grantového projektu IGA Doprovázet, rozlišovat, integrovat – Velehradské dialogy 2017 (IGA_CMTF_2017_005).

¹ R. SARAH, „Die Bedeutung des Motu proprio ‚Summorum Pontificum‘ für die Erneuerung der Liturgie der lateinischen Kirche,“ *Die Tagespost*, 30. 3. 2017; <http://www.die-tagespost.de/dossier/art4507,177426> [cit. 16. 8. 2017] (francouzský originál: týž, „Summorum Pontificum. La source de l'avenir,“ *L'homme Nouveau*, <http://www.hommenouveau.fr/1960/religion/summorum-pontificum---la-source-de-l-avenir.htm> [cit. 16. 8. 2017].

² „Liturgie se stala polem zápasu, místem, v němž se střetávají šampioni předkoncilního misálu s přeborníky reformovaného misálu z roku 1969.“ R. SARAH, „Pour une réconciliation liturgique,“ *La Nef* 294 (2017).

³ SARAH, „Die Bedeutung des Motu proprio ‚Summorum Pontificum‘.“ „*Reform der Reform* nennt und was man vielleicht noch genauer als *gegenseitige Befruchtung der Riten* bezeichnen sollte.“

příznivců manifestací *nového liturgického hnutí*.⁴ Za cíl si klade „studovat, podporovat a obnovovat porozumění pro liturgickou formaci, slavení jako základ poslání církve především ve světle učení a příkladu Jeho Svatosti, papeže Benedikta XVI.“⁵ Bezprostředně předchází konference se konaly v New Yorku (2015)⁶ a Londýně (2016). Dominique Rey, biskup z Fréjus-Toulon, načrtl její těžiště:

Jestliže upadá liturgická úcta k všemohoucímu Bohu, bude tím trpět náš křesťanský život a naše poslání ve světě. Jestliže nevyjdeme vstříc Kristu, živému a činnému v posvátné liturgii co nejoptimálněji, jak budeme moci být pro druhé jeho působivými svědky? Jestliže naše liturgická formace a slavení jsou nedostatečné, nebude nová evangelizace postavená na pevném základě.⁷

Pojem *reforma reformy* inicioval do teologické diskuze Benedikt XVI. S odkazem na Romana Guardiniho ji představil jako fresku, která byla po celé 20. století restaurována způsobem, že dostala svoji původní krásu na Druhém vatikánském koncilu. *Reforma reformy* je synonymem autentické liturgické obnovy. Po koncilu nebyla jen udržována, nýbrž vlivem „povětrnostních podmínek“ ohrožována ničivými zásahy. Proto volá po nové úctě k liturgii a novém pochopení poselství liturgické ob-

⁴ Počátky hnutí lze vystopovat v činnosti *Centre international d'Études liturgiques*, založeného v roce 1994 kardinály Alfonsem Maria Sticklerem († 2007) a Silviem Oddi († 2001). Druhý jmenovaný byl znám svými snahami najít smírná řešení s tradicionalistickým biskupem Marcelem Lefebvrem. První konference se uskutečnila v roce 1995 s názvem *Liturgie, poklad církve*.

⁵ S. TRIBE, „Sacra Liturgia 2013: Liturgical Conference in Rome,“ *New Liturgical Movement*, 2. 10. 2012; <http://www.newliturgicalmovement.org/2012/10/sacra-liturgia-2013-liturgical.html#WZVbUXE6vct> [cit. 16. 8. 2017]; výsledky konference byly publikovány A. REID (ed.), *The Sacred Liturgy: The Source and Summit of the Life and Mission of the Church: The Proceedings of the International Conference on the Sacred Liturgy Sacra Liturgia 2013*, Pontifical university of Holy Cross, Rome, 25-28 June 2013, San Francisco: Ignatius Press, 2014.

⁶ A. REID (ed.), *Liturgy in the Twenty-First Century: Contemporary Issues and Perspectives*, London – New York: Bloomsbury – T & T Clark, 2016.

⁷ „A message from Bishop Dominique Rey. Toulon, France – 1st December 2015,“ *Sacra Liturgia UK*, <http://sacraliturgiauk.org/home/official-announcement> [cit. 16. 8. 2017].

novy.⁸ To vše se stalo součástí jím postulované agendy recepce koncilu a povahy liturgické obnovy.⁹

Do diskuze je vnesl kardinál Sarah v jiné situaci.¹⁰ Samotný termín tak výbušnou sílu neměl. Přednáška – známá pod sloganem *londýnská*¹¹ – byla pochopena jako oznámení očekávaného konce epochy koncilní reformy! Uskutečnit doposud *plíživou reformu reformy* se zdálo velmi jednoduché. V neoficiálním apelu (!) kardinál Sarah vybídl kněze, aby od první neděle adventní roku 2016 sloužili zády k lidu a tím změnili jeden z nejviditelnějších plodů liturgické obnovy slavení s oltářem čelem k lidu.¹² Mimo jiné návrhy¹³ se měla uskutečnit změna jednoho z nejviditelnějších plodů liturgické obnovy: oltář čelem k lidu.

⁸ J. RATZINGER, *Der Geist der Liturgie: Eine Einführung*, Freiburg: Herder, 2000, s. 7–8; podrobně k celému postupnému vývoji kardinála Ratzingera k otázce liturgické reformy srov. H. H. HITCHCOCK, „Pope Benedict XVI and the Liturgical Reform,” *Catholic culture*, <https://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=7496> [18. 8. 2017].

⁹ Prvním oficiálním krokem realizace programového úsilí Benedikta XVI. bylo jeho schválení výsledku hlasování plenárního zasedání Kongregace pro bohoslužbu a svátosti dne 4. 4. 2009. Srov. dopis Josefa Ratzingera dr. Heinz-Lotharu Barthovi ze dne 23. 6. 2003 (sic!), v němž vysvětluje, proč neumožní všeobecné znovuoobnovení předkoncilní formy římského ritu; publikováno in BENEDETTO XVI – J. RATZINGER, *Davanti al protagonista: Alle radici della liturgia*, Siena: Cantagalli, 2009; rovněž Joseph Ratzinger a Heinz-Lothar Barth, in *Raccolta di testi di Joseph Ratzinger-Benedetto XVI*, <http://papa-benedettoxivitesti.blogspot.cz/2009/08/joseph-ratzinger-heinz-lothar-barth.html> [18. 8. 2017]; F. KUNETKA, „Reforma liturgické reformy? k 50. výročí vydání Konstituce o liturgii (4. 12. 1963),” *Studia theologica* 15, č. 4 (2013): 47–67.

¹⁰ P. AMBROS, „Hermeneutika kontinuity a diskontinuity – druhý rok pontifikátu Benedikta XVI.,” *Teologické texty*, 18, č. 4 (2007): 170–177; C. GIRAUDO, „La riforma liturgica a 50 anni dal Vaticano II. ‚Parlare di “riforma della riforma” è un errore’,” *La civiltà cattolica* 216, č. 4 (2016): 432–445.

¹¹ R. SARAH, „Towards an Authentic Implementation of Sacrosanctum Concilium. Celebrant and Preacher: Solemn Pontifical Mass (Missale Romanum 2002),” *Catholic Herald*, 12. 7. 2017, <http://www.catholicherald.co.uk/news/2016/07/12/full-text-cardinal-sarah-at-sacra-liturgia-conference/> [cit. 17. 8. 2017].

¹² Je „nanejvýš důležité se vrátit podle možností co nejdříve k tomu, aby si kněží a laici osvojili postoj, jímž budou obrácení společně stejným směrem (k Východu nebo alespoň k apsidě) v těch liturgických obřadech, v nichž se obracíme k Bohu, k Pánu, který přichází. (...) Patrně první adventní neděle tohoto roku, kdy očekáváme ‚Pána, který přijde a nedá se zdržet‘ (vstupní antifona, mše ve středu prvního adventního týdne), může být nejvhodnější dobou pro uskutečnění změny,” SARAH, „Die Bedeutung des Motu proprio ‚Summorum Pontificum‘.”

¹³ Kardinál Sarah hovořil o tom, že se *usus antiquior* má stát součástí liturgické formace kléru v seminářích a formačních domech. Cílem se stává formace tzv. nových kněží a jáhnů.

Důvodem ústupu z předchozích pozic byla bezprostřední privátní audience kardinála Saraha u papeže Františka,¹⁴ po které druhý den poté následovalo velmi podrobné sdělení Tiskového střediska Svatého stolce ze dne 11. 7. 2016 odkazující na platnost rubrik Římského misálu:

Je vhodné upřesnit tiskové zprávy, které následně začaly obíhat po přednášce kardinála Saraha, prefekta Kongregace pro bohoslužbu a svátosti, uskutečněné před několika dny v Londýně. Kardinál Sarah je vždy oprávněně plný úzkosti z důstojného slavení eucharistie, především aby náležitě vyjadřovalo navenek postoj úcty a klanění před eucharistickým tajemstvím. Některá jeho vyjádření byla přesto špatně vykládána, jako by snad měly být ohlášeny nové směrnice rozdílné od těch dosavadních daných liturgickými normami a slovy papeže týkajících se slavení čelem k lidu a řádné formy obřadu mše svaté.

Z toho důvodu je případné připomenout, že ve *Všeobecných pokynech k Římskému misálu*, které obsahují normy týkající se slavení eucharistie a jsou stále plně závazné, se v čísle 299 říká: „[Oltář] má být postaven odděleně od stěny, aby se kolem něho mohlo snadno obcházet a mohla se na něm slavit mše tváří k lidu; vyžaduje se to všude, kde je to možné. Oltář má být na takovém místě, aby byl skutečně středem, takže se k němu přirozeně obrací pozornost celého shromáždění.“¹⁵

Prohlášení zopakovalo jen to, co papež František výslovně připomenul již dříve u příležitosti návštěvy Kongregace pro bohoslužbu a svátosti: *řádná forma* slavení mše svaté se řídí misálem vydaným papežem Pavlem VI., zatímco *mimořádná forma* je umožněna papežem Benediktem XVI. za podmínek, které zohledňují jím zamýšlený záměr, přesně stanovený v motu proprio *Summorum pontificum*.¹⁶ Navíc podle něj nesmí zaujmout místo *řádné formy*. Prohlášení však přidává ještě jeden důležitý dovětek:

Neočekávají se tedy od příštího adventu nová liturgická nařízení, jak by někdo mohl nesprávně odvodit ze slov kardinála Saraha. S odkazem na liturgii je lépe se vyhnout používání slovního spojení *reforma reformy*, protože se stává pramenem nejednoznačnosti.¹⁷

¹⁴ „Nostre informazioni,“ *L'Osservatore Romano* 156 (10 luglio 2016), s. 1.

¹⁵ „Comunicato della Sala Stampa della Santa Sede. Alcuni chiarimenti sulla celebrazione della Messa,“ *Bollettino: Sala stampa della Santa Sede*, 11. 07. 2016 [B0515].

¹⁶ BENEDICTUS XVI, „Motu proprio *Summorum Pontificum De usu extraordinario antiquae formae Ritus Romani*,“ in *AAS* 99 (2007): 777–781 [= *Summorum pontificum*] (český překlad: týž, „Apoštolský list (motu proprio) *Summorum pontificum*,“ in *Acta ČBK* 3 (2008): 50–54 [= *Apoštolský list Summorum pontificum*]).

¹⁷ „Comunicato della Sala Stampa della Santa Sede.“

Ve stejném smyslu papež sám potvrdil, že „Druhý vatikánský koncil a SC musí pokračovat tak, jak jsou. Hovořit o *reformě reformy* je omylem“.¹⁸ Papež k tomu dodává:

Existuje tradicionalismus, který je rigidním fundamentalismem: a ten není dobrý. Věrnost vždy obsahuje růst. Tradice tím, jak se předává z jedné epochy do druhé jako poklad víry, roste a upevňuje se v čase, který plyne, jak říkal sv. Vincenc z Lérins ve svém *Commonitorium Primum*.¹⁹

Velmi jednoznačně na toto téma hovořil papež František při příležitosti Národního liturgického týdne dne 24. srpna 2017 v Římě.²⁰

Papež nevyklučuje ovšem možné liturgické reformy, které vyžadují dostatek času a dějí se v desetiletích a staletích. Tato budoucí reforma není myslitelná bez plného přijetí učení Druhého vatikánského koncilu. Proto kdybychom lpěli příliš na tomto chápání polohy oltáře, museli bychom se přidržet exegeze příliš násilně přizpůsobené doslovnému výkladu Písma, jak ji ve své „londýnské přednášce“ kardinál Sarah použil. Použití biblické argumentace pro změnu polohy oltáře odkazem na proroka Jeremiáše, v níž si Bůh stěžuje na to, že Izraelité „obracejí se ke mně zády, nikoli tváří, ale v dobách svého souzení volají: Vstaň a vysvoboď nás!“ (Jer 2,27), nemá oporu ani v exegezi, ani v učení otců. Výklad kardinála Saraha se snaží vyvolat dojem, že citace vyznívá jako odsouzení polohy oltáře, který je obrácen směrem ke shromážděnému Božímu lidu. Vůdčí motiv biblického úryvku se však týká zahanbení, které odhaluje prorok Jeremiáš v „domě Izraele“, který je přichycen při snaze vstoupit do kamenných obydlí kananejských bohů. Elita národa se nechá zlákat a vstoupí dovnitř do těchto svatyní nebo do ohrady kolem posvátných stromů, které jsou symbolem pohanských božstev a místy kultu plodnosti. Tím se odvracejí od Boha, obrazně řečeno „obracejí se k Bohu zády“.²¹ Tato interpretace by tedy naznačovala, že obnovená li-

¹⁸ FRANCESCO, *Nei tuoi occhi e la mi parola: Omelie e discorsi di Buenos Aires 1999–2013*, Milano: Rizzoli, 2016, s. 14.

¹⁹ Tamtéž; projevuje se zpětným návratem, selektivností, dualismem, výběrovým členstvím, ostrým určením hranic, autoritářstvím, požadavky na chování; srov. M. LICHNER, „Povaha a riziká fundamentalizmu,“ *Studia theologica* 15, č. 1 (2013): 135–156.

²⁰ FRANTIŠEK, „Una reforma irreversibile,“ *L'Osservatore Romano* 157/193 (25. 8. 2017): 8 (český překlad: týž, „Nezvratná liturgická reforma,“ <http://www.liturgie.cz/clanky/nezvratna-liturgicka-reforma.html> [27. 8. 2017]).

²¹ SROV. J. SCHREINER, *Jeremia 1,–25,14*, Würzburg: Echter Verlag, 1981, s. 23.

turgie je postavena na stejnou rovinu jako modloslužba. Tuto doktrinální pozici nelze dokonce ani připsat Kněžskému bratrstvu sv. Pia X. Typická je pro sedesvakantismus. Kdybychom chtěli podobně argumentovat, mohli bychom připomenout neodvolatelný Kristův příslib: „Neboť kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.“ (Mt 18,20). Ten by mohl naopak být silným biblickým argumentem pro oltář čelem k lidem. Co se týká směřování chrámu, v nichž se uskutečňovala křesťanská bohoslužba, navzdory etymologii výrazu, historici liturgie připomínají, že ne všechny antické chrámy jsou směřovány směrem na Východ. V každém případě, ať jsou nebo nejsou směřovány s tímto záměrem, nemůžeme ztotožnit teologické zaměření modlitby se směřováním konkrétního prostoru, protože Bůh jednoduše uniká od jakéhokoli prostorového zaměření.

Další kardinálův reformní prostředek vzbuzující rozpaky je návrh, aby *mimořádná forma* římského ritu, která začala být označována jako *usus antiquior*,²² hrála důležitější roli v liturgické formaci kléru. Také zde se argumentuje z Písma odkazem na to, že „každý učitel Zákona, který se stal uředníkem nebeského království, je jako hospodář, který ze své bohaté zásoby vynáší věci nové i staré“ (Mt 13,52). I zde se jedná o rozpor se skutečností. Misál Pavla VI. sleduje ve své struktuře, obsahu a pramenech mnohem starší podobu liturgie, než tomu bylo v době tvorby misálu Pia V. Pojmem *usus antiquior* se myslí předkoncilní liturgie. Starobylost, to, co se nazývá obnova „podle starobylé tradice svatých otců“ [*ad pristinam sanctorum Patrum normam*], se objektivně odráží více v úpravách Druhého vatikánského koncilu než v reformách koncilu Trientského.

Nedávno publikovaný (výše zmíněný) rozsáhlý rozhovor kardinála Sahara naznačuje, v čem vidí toto vzájemné *obohacení obou forem latin-*

²² *Summorum pontificum* hovoří o „iuxta formam antiquiorem ritus romani“ (čl. 10) nebo o „rituali antiquiore“ (čl. 9,§1) o „antiquum usum“ (čl. 1). Pojem *usus antiquior* (komparativ příd. jména *antiquus*) používá až doprovodný list papeže BENEDIKTA XVI. biskupům, *Epistola ad Episcopos ad producendas Litteras Apostolicas Motu Proprio datas, de Usu Liturgiae Romanae Institutioni anni 1970 praecedentis*, z roku 2007; výraz sám užívá Úřad pro papežské bohoslužby jako synonymum pro výraz *vetus ordo* nebo Papežská komise *Ecclesia Dei* (srov. PONTIFICIA COMMISSIO ECCLESIA DEI, „Instructio Ad exsequendas Litteras Apostolicas Summorum Pontificum a S. S. Benedicto PP. XVI Motu Proprio datas,“ in AAS 103/6 [2011]: 413–420 [= *Instructio Universae Ecclesiae*]; český překlad: PAPEŽSKÁ KOMISE ECCLESIA DEI, „Instrukce k provádění apoštolského listu (motu proprio) papeže Benedikta XVI. Summorum Pontificum 30. dubna 2011,“ in *Acta ČBK* 6 [2011]: 122–130 [= *Instrukce Universae Ecclesiae*]).

ského ritu, které má směřovat ve svém důsledku k vytvoření nového, hybridního modelu římské liturgie. Jednoznačně se hlásí k soudržnosti užívání mimořádné formy římské liturgie s předpisy Druhého vatikánského koncilu. Ptá se: „Jak je vůbec možné si myslet, že by chtěl koncil protirečit tomu, co se užívalo dříve?“²³ Záměrem koncilu však bylo dříve vykonávané obřady nahradit, uspořádat, obnovit (*instaurare*²⁴), protože v průběhu dějin nabyly vadných podob.²⁵ Jednalo se přirozeně o obnovu tehdy rozšířeného způsobu slavení, který je možné datovat do období katolického romantismu v první polovině 19. století, kdy se vytvářely představy o středověké liturgii bez znalostí teologických pramenů a kanonicko-liturgických ustanovení. Kardinál Sarah odkazuje na Benedikta XVI., který mluvil o tom, že by bylo „omylem se domnívat, že obě dvě formy římské liturgie vyjadřují protichůdné teologie. Církev má pouze jednu pravdu, kterou učí a slaví.“²⁶ Můžeme ale namítnout, že ekleziologie Tridentského koncilu a Druhého vatikánského koncilu jsou od sebe velmi vzdálené. Nejsou protikladné, ale jsou v zásadních bodech rozdílné. Sarah se shoduje s Benediktem XVI., že „dějiny liturgie jsou tvořeny růstem a rozvojem“. A tyto nové základy obnovené liturgie (ve smyslu *statuere* = upevnit, učinit pevným, dát základy) nebo dokonce i opětovné zbudování (ve smyslu *re-stituere* = obnovit zastaralé, opravit, renovovat) nelze nevidět i jako princip, který je uplatněn i při revizi římského misálu bl. Pavla VI. Jediná pravda se však může vyjadřovat rozdílnými teologiemi, proto nemůžeme říci, že existuje pouze jediná teologie, jak by si mnozí nerealisticky přáli. Proto je nutno rozlišit učení o svátostech Tridentského koncilu a teologii svátostí inspirovanou a formovanou Druhým vatikánským koncilem jako jednotlivé dílčí fáze celé a úplné tradice. Nejedná se o hermeneutiku diskontinuity, nýbrž o postupný růst nauky, který se projevuje i při slavení liturgie.

²³ SARAH, „Pour une réconciliation liturgique.“

²⁴ SC 6, pozn. 6; (lat. ante instaurationem → před reformou); SC 87 (lat. instaurationem ab Apostolica Sede feliciter → v reformě šťastně započaté Apoštolským stolcem); SC 89 (lat. in instauratione Officii → reforma oficia); SC 23 (lat. experientia ex recentiore instauratione liturgica → ke zkušenostem s nedávnou liturgickou reformou); SC 50; 66; 71; 72; 73; 76; 77; 79; 80; 81; 87; 89 (lat. není → Reforma mešního řádu).

²⁵ „... touží svatá matka církev po uskutečnění celkové obnovy liturgie. (...) [části podléhající změnám] se časem mnohou nebo dokonce musí měnit, jestliže do nich proniklo něco, co zcela neodpovídá vnitřní povaze liturgie, nebo jestliže zastaraly“ (SC 21).

²⁶ SARAH, „Pour une réconciliation liturgique.“

Není pochyb o tom, že i misál bl. Pavla VI. potřebuje korekce, že může a dokonce musí být obohacován či že potřebuje změnit některé části. Kardinál Sarah navrhuje v rozhovoru právě tento typ reformy, jenž by směřoval k jedné reformované liturgii latinského ritu a tím usnadnil smíření uvnitř církve. K tomu má sloužit společný kalendář pro obě formy latinského ritu a sblížování lekcionářů. Řádnou formu latinského ritu navrhuje obohatit některými prvky misálu Jana XXIII.: společné směřování kněze a lidu směrem na Východ; pokleknutí před pozdvížením a po *Per ipsum*; podávání přijímání na kolenou a do úst; užívání latiny pro některé části mše za tím účelem, „aby se znovu objevila hluboká podstata liturgie“; tiché předříkávání kánonu, který je pronášen příliš hlasitě; navrhuje vložení (při příštím vydání misálu) stupňových modliteb, přizpůsobených a zjednodušených; podobně i modlitby při obětování. Konečně prsty, které se při proměňování dotkly hostie, mají zůstat spojeny, čímž se má vyjádřit úcta k eucharistii celebrantem.²⁷ Důvodem je „obohacení *řádné formy* latinského ritu posvátnými postoji, které charakterizují *formu mimořádnou*.“²⁸ Na závěr kardinál Sarah říká: „Pro některé se stal výraz *reforma reformy* synonymem nadvlády jednoho klanu nad druhým“.²⁹ Zdá se, bohužel, že takto pojatá diskuze ohledně *reformy reformy* dostává nádech frašky, protože díky ní by už nebylo těžké si představit tři formy římského ritu: řádný, mimořádný a hybridní. Místo liturgického usmíření by iniciativa přinesla větší zmatek.

2. PASTORAČNÍ ČETBA MOTU PROPRIO SUMMORUM PONTIFICUM BENEDIKTA XVI.

Již ze samotného názvu *motu proprio* Benedikta XVI. můžeme dokument klasifikovat jako projev univerzální pastorační péče (*summorum pontificum cura*), kterou papež projevuje z vlastní iniciativy poté, co zvažoval podněty, které dostával z vícero stran. Nové předpisy, které vešly v účinnost ohledně formy slavení římského ritu, vyvolaly „radostné přijetí“ i „tvrdou opozici“.³⁰ Máme-li na mysli požadavek dobré liturgické formace a pastorační citlivosti k dosavadním fázím recepce Druhého va-

²⁷ SARAH, „Pour une réconciliation liturgique.“

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ *List biskupům*.

tikánského koncilu, je na místě se pokusit o vyváženou reflexi několika bodů papežské intervence a přiblížit těm, kteří se na dokument odvolávají, některá upozornění hodná zřetele. Jen takové zprostředkování velmi nesnadné a citlivé liturgické záležitosti napomůže k tomu, abychom se v pastorační praxi vystříhali účinků, které mohou vést k rozdělení církve a k růstu radikalizujících se protikladů. Především: růst jednoty a usmíření bylo oním zásadním deklarovaným záměrem papeže Benedikta XVI.! Komentáře i upřesnění, která přinesla *Instrukce k provádění apoštolského listu (motu proprio) papeže Benedikta XVI. Summorum pontificum* (2011) Papežské komise *Ecclesia Dei*, zohledníme v poznámkách této části studie.

V životě církve musí růst ochota překonávat v Božím lidu dvě formy odporu a někdy i jisté nechuti či zášti, které se při slavení liturgie mohou v pastorační praxi vyskytnout: jedna je namířena vůči minulosti, která vede k destruktivnímu radikalismu (staré = překonané), a druhá je směřována k budoucnosti, která neguje obnovu liturgie jménem kompromisu a polovičatých řešení (nové = vždy nebezpečné). Smíření, ke kterému je *motu proprio* zaměřeno, se musí proměňovat v liturgickou praxi, která nepřipouští radikalismus usilující o změny plodů Druhého vatikánského koncilu, nebo pracuje toliko pro kompromis, který má mít charakter politické dohody znesvářených stran. Jedná se o skutečnou obnovu liturgie, jak ji inicioval Druhý vatikánský koncil. V kořenu liturgických a pastoračních otázek, které se kolem *motu proprio* vynořují, se nachází otázka interpretace Druhého vatikánského koncilu a jeho recepce, konkrétně vlivu na liturgickou praxi. Krátce se ji pokusme nastínit asi takto.

Kořeny liturgické reformy sahají až do první poloviny 19. století, kde se liturgické hnutí rodí.³¹ Všimlo si těžkostí a zlořádů při bohoslužbách

³¹ Pius X., *Divino Afflatu*, in AAS 17/3 (1911): 633–651. Již Pistojská synoda (1786) vedena osvícenskými principy nejen že se obrátila při snahách o reformu liturgie k pramenům, ale otevřela otázku národního jazyka při bohoslužbě (srov. Ch. BOLTON, *Church Reform in 18th Century in Italy: The Synod of Pistoia, 1786*, The Hague: Martinus Nijhoff, 1969). Při konstituování hnutí mělo značný význam benediktinské opatství Solesmes ve Francii v čele s P. Guérangerem (1805–1875), který chtěl obnovit v celé církvi římskou podobu liturgie a usiloval o reformu gregoriánského chorálu. Maurus a Placid Wolterovi pod vlivem pobytu v tomto klášteře obnovili v jeho duchu Beuron v Bádensko-Württembersku, kde v roce 1887 vydal benediktin Amselm Schott první německo-latinský misál. Belgický benediktin Lambert Beauduin vznesl na sjezdu belgických katolíků v Mechelen (1909) požadavek *činné účasti* věřících s odkazem na *motu proprio* Pia X. *Tra le sollecitudini* (1903; in AAS 3/3 [1903–1904]: 387–395). Zde je možné klást počátky moderního liturgického hnutí (Beuron, Maria Laach, Klosterneuburg,

své doby. Oficiálně byla nastoupena na počátku 20. století z podnětu papeže sv. Pia X., který přistoupil k revizi římského misálu. Už tento papež mluvil o nutnosti očistit dosavadní liturgickou stavbu „od sešlosti stárnutí“.³² Průběh, který vedl k liturgické reformě a ke směrodatným zásadám formulovaným Druhým vatikánským koncilem, nemůže být solidně interpretován jako zásadní zlom nebo diskontinuita, ale ani jako jednoduchá neproblémová kontinuita vzhledem k tomu, co bylo v životě církve nereformovatelné.³³ Proslulá řeč Benedikta XVI. k římské kurii dne 22. prosinci 2005³⁴ kritizovala interpretaci Druhého vatikánského koncilu v termínech pouhé diskontinuity nebo kontinuity. Nehovořila o logice jednoduché kontinuity, nýbrž o logice skutečné *reformy*. Ujistění o kontinuitě tradice však vždy obsahuje v sobě i obnovu a jistý stupeň diskontinuity. Liturgická tradice má i pastorační rozměr, netvoří však reformy, ale díky reformám církve, jak jsme poučeni z dějin liturgie, rozkvétá a nabírá na důležitosti. Jde ruku v ruce s tím, co církev prožívá.

V doprovodném listě biskupům předložil papež Benedikt XVI. některé body pro správnou interpretaci a kritéria pro pastorační a spirituální četbu, které uvedení do praxe *mimořádné formy ritu* mají doprovázet jako její integrální součást.

1. Liturgická reforma koncilu není a nesmí být zpochybněna.³⁵ Tento požadavek je v listě opakován dvakrát. Není v nich rozpor, i když se jedná o odlišné formy slavení. Obě dvě formy patří do jednoho právního rámce, avšak *řádná forma slavení* nepotřebuje žádná jiná specifická odůvodnění než ta, která jsou uvedena v liturgických rubrikách, kdež-

Mont-César); srov. P. CABAN, „Koncilová *participatio actiosa* v súčasnej liturgii,“ *Teologické listy* 16, č. 1 (2005): 17–19.

³² PIUS X., *Abhinc duos annos*, in AAS 5 (1913): 449–450; výraz přebírá sv. Jan Pavel II. (JAN PAVEL II., *Vicesimus quintus annus* 3, in AAS 81 (1989): 899; krátce shrnuje FRANTIŠEK, „Una reforma irreversibile,“ s. 8 (český překlad též, „Nezvratná liturgická reforma,“ <http://www.liturgie.cz/clanky/nezvratna-liturgicka-reforma.html> [27. 8. 2017]).

³³ Podrobněji C. BRAGA, *La reforma liturgica di Pio XII. Documenti. I. La „Memoria sulla riforma liturgica“*, Roma: Centro Liturgico Vincenziano, 2003; pro české prostředí srov. M. SKLENÁŘ, „Kontexty obnovení žánru laické katolické liturgiky v českých zemích v polovině 19. století,“ *Theologica* 7, č. 1 (2017): 175–191.

³⁴ BENEDETTO XVI., „Le ermeneutica del Vaticano II,“ *Il Regno: Quindicinale di attualità e documenti* 51, č. 1 (2006): 5–10; srov. P. AMBROS, „Hermeneutika kontinuity a diskontinuity tradice a nové areopágy,“ in též, *Svoboda k alternativám: Kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic*, Olomouc: Refugium, 2010, s. 51–73.

³⁵ „Mnohé osoby, které zjevně přijímaly závazný charakter Druhého vatikánského koncilu a které byly věrný papeži a biskupům, nicméně toužily po formě – jim drahé – posvátné liturgie“ (*List biskupům*).

to *mimořádná forma slavení* může být slavena toliko při naplnění přesně stanovených podmínek. Nauka koncilu, jeho dokumenty i nově vydané liturgické knihy, stejně tak jako řádný učitelský úřad v celé pokoncilní době i pozitiva dosažená reformou nejen že zůstávají v platnosti, ale nepřestávají zakládat kritéria pro posouzení zaváděné liturgické a pastorační praxe. Plody koncilu jsou základní inspirací a vodítkem pro pastorační i formaci všech.

2. Není záměrem a nesmí být ničím legitimizováno rozdělení v církvi,³⁶ zní druhý pastorační imperativ Benedikta XVI. Ti, kdo čtou dotyčné *motu proprio* jako liberalizaci předkoncilního ritu, snadno přehlédnou, že umožnění dvojí formy římského ritu spíše nezavádí dodatečné ujasnění či podmínky pro *řádnu formu slavení*, které je nepodmíněné, ale pravidla *mimořádné formy*, má-li zůstat tato forma slavení součástí života katolické církve. Jsou tedy odmítnuta všechna odůvodnění slavení předkoncilní liturgie, jichž se tradicionalisté uvnitř církve (i s doposud neujasněným kanonickým statutem) i schismatické tradicionalistické kruhy (explicitně mimo hranice kanonicky legitimní jednoty) někdy dovolávají. Jednota je odvozena odkazem na jednotu víry a modlitby: „neboť to, jak se církev modlí, odpovídá tomu, jak věří“.³⁷ Mezi tím, jak se církev modlí, a tím, jak církev věří, existují velmi těsná synchronie.

Co je nyní rozlišuje z hlediska právního, již není obsah ritu, ale rozdílná forma daná stanovením rozdílných podmínek slavení a tím zřetelné vyjasnění formy, kterou církev upřednostňuje. Je nutné splnit všechny podmínky zároveň a navíc bedlivě sledovat hlavní záměr: možné církevní usmíření a princip *jistoty legitimního slavení*, které je nepostradatelným kritériem pro řádný liturgický a církevní život. Kdo by jednal jinak,

³⁶ Proto Benedikt XVI. hovoří o tom, že smyslem *motu proprio Summorum pontificum* je „dosáhnout interního smíření v lůně církve“, včetně přiblížení se k Bratrstvu sv. Pia X., a nastínit cestu k liturgické nápravě, která by mohla čerpat i z tradice tzv. *usus antiquior*. Instrukce *Universae Ecclesiae* již hovoří o tom, že je nutné „zpřístupnit všem věřícím v *usus antiquior*“, „reálně zaručit užívání této“ a až na třetím místě „napomáhat smíření uprostřed církve“ (čl. 8).

³⁷ „lex orandi eius legi credendi respondet“; *Všeobecné pokyny k Římskému misálu* 397; Tento článek se odvolává v návaznosti na *Varietates legitimæ*, čl. 26–27, Kongregace pro bohoslužbu a svátosti (in AAS 87 [1995]: 298–299) na axiom Prospera z Aquitánie: „ut legem credendi lex statuat supplicandi“ (*Capitula Celestini*, in *Mansi*, 4,461; Denz., 246), jehož smysl je však právě opačný, totiž že „zákon modlitby je zákonem víry“, „církev věří tak, jak se modlí. Liturgie je ustavujícím prvkem svatě a živě tradice“ (KKC 1124); podrobněji C. GIRAUDO, *In unum corpus. Trattato mistagogico sull'eucaristia*, San Paolo Edizioni, 2007, s. 22–27.

riskuje, že svým jednáním prohlubuje rozdělení a tím zcela vědomě hatí záměr, který novým uspořádáním nejvyšší autorita v církvi sleduje.

3. Činná účast (*participatio actuosa*) všech věřících na liturgii musí být zachována. Pastorační přístup Benedikta XVI. ukazuje na to, že hlavním důvodem nového právního stavu je usnadnit *vnitřní i vnější činnou účast* věřících v obou formách římského ritu. Připuštění *mimořádné formy slavení* je totiž odvislé od vyjádřené touhy po činné účasti při slavení eucharistie skupinou věřících, ne od iniciativy kněze (!). Toto kritérium základního rozlišování je vyjádřeno v taxativně vyjmenovaných podmínkách pro liturgické slavení v *mimořádné formě*. Mít je na zřeteli je nezbytné především tehdy, když se činí pastorační rozhodnutí na základě žádosti některých členů Božího lidu.

Nová disciplinární usměrnění vyjmenovávají nutné podmínky slavení podle Římského misálu vydaného bl. Janem XXIII. v roce 1962. Vyžadují věřící, kteří žádají, a kněze, který liturgii předsedá. Není zbytkem než naplnit objektivní i subjektivní podmínky. Skupina věřících, která žádá slavení *mimořádnou formou*, má být trvale existující (*continenter*; čl. 5,1) a má přispívat k jednotě celého společenství. Jedná se proto o farnosti, kde takového trvalé společenství tvoří součást farnosti ještě před tím, než žádají o možnost slavit liturgii *mimořádnou formou*. Je nezbytné podtrhnout toto upřesnění dokumentu, protože se nejedná o skupinu věřících, jejichž motivem je skrytý nebo otevřený odpor proti *řádné formě slavení*. Není to skupina konspirační, má svoji stabilitu projevující se navenek.³⁸ Vzájemně je spojena tím, že její členové „lnou k předchozí liturgické tradici“ (čl. 5,1). Z tohoto požadavku plyne, že takovouto skupinu netvoří ani početné společenství, které se schází příležitostně. Nejedná se ani o jednotlivce, kteří se účastní mší svatých slavených bez účasti lidu (čl. 2). Nejedná se o skupinu, která není složená z vlastních farníků, která se na faráře obrací se svoji žádostí.³⁹ Přitom je odpovědností faráře místa dbát o „harmonické sladění prospěchu těchto věřících s řádnou pastýřskou péčí o farnost, a tak činí pod vedením biskupa podle ustanovení kan. 392, a vyloučí nesvár a přispívá k jednotě celé církve“ (čl. 5,1).

³⁸ Nejedná se o pouhý zájem živící zvědavost nebo vyhledávající zvláštnosti, ani o skupinu spojenou s „přeháněním a někdy i sociálními aspekty nepatřičně vázanými na starobyrou latinskou liturgickou tradici“ (*List biskupům*).

³⁹ Rozšíření pojmu *skupina věřících*: Původně skupina věřících v některé z farností se změnila na skupinu, která „může být tvořena osobami pocházejícími z více farností nebo diecézí, které se za výše popsaným cílem scházejí ve farním kostele nebo veřejné kapli“ (*Instrukce Universae Ecclesiae*, čl. 15).

Subjektivní podmínky slavení se týkají liturgické formace a dosažitelnosti kněze s dostatečnou znalostí latiny: „Užití starobylého Misálu totiž předpokládá jistou míru liturgické formace a znalost latinského jazyka, přičemž se obé nevyskytuje tak často.“⁴⁰ Upozorníme zde na dvě skutečnosti. Požadavek přiměřené *liturgické formace* obsahuje dobrou znalost a důvěrné a praktické obeznámení s ritem,⁴¹ který již nepatří do běžné formace kléru a věřících. Nelze jej bez dalšího předpokládat. Tento nárok je podstatný, protože liturgické slavení nemůže zůstat u pouhého vnějšího obřadu. *Mimořádná forma slavení* předpokládá schopnost účastníků (včetně trvale existující skupiny) vstoupit do komunikace v latinském jazyce. Tento požadavek nelze přehlížet, abychom neupadali do liturgického formalismu zbaveného možnosti vnitřního růstu. Negativní dopad na kvalitu života a pastorační farnosti i jednotlivců by mohl být značný. Nahlížíme-li na možnou pastorační účinnost *mimořádné formy*, potom objektivní i subjektivní podmínky musí být naplněny zároveň.

Ti kněží (faráři místa), kteří jsou žádáni, musí kvalifikovaně rozhodnout. Musí splnit podmínky, které jsou nezbytné k tomu, aby sloužili jim svěřenému společenství věřících a nechtěli jen rozvíjet svoji privátní zbožnost. Účelem vstřícného kroku vůči těm, kteří zůstali po liturgické obnově Druhého vatikánského koncilu „silně vázáni k tomuto způsobu římského ritu, který jim byl již od dětství důvěrně znám“,⁴² je pomocí pastorační služby vstoupit do jediného slavení božských tajemství v různých situacích, které jsou osobními, kulturními i sociálními danostmi. Velká většina věřících i kněží přijímá a žije svoji zkušenost liturgického slavení vycházejíc z dobré a duchovně plodné zkušenosti koncilní reformy. Proto jen stěží je možné požadovat tuto službu od všech, pro něž *ordo vetus* nebylo součástí řádného či povinného vzdělání, formace a duchovního života.⁴³ Obdobně není možno od všech kněží latinského obřa-

---

⁴⁰ *List biskupům*; Podle *Instrukce Universae Ecclesiae* stačí pouze schopnost „správně vyslovovat slova liturgie a chápat jejich smysl“ (čl. 20,b), ne již znalost latiny.

⁴¹ Podle *Instrukce Universae Ecclesiae* je bohužel možné pokládat za vhodné kněze k celebraci i ty, „kteří se sami ucházejí o slavení mimořádnou formou a již to dříve konali“ (sic!) (čl. 20,c).

⁴² Tamtéž; *Instrukce Universae Ecclesiae* rozměňuje tento záměr, když říká, že skupina může být také „tvořena osobami pocházejícími z více farností nebo diecézí, které se za výše popsaným cílem scházejí ve farním kostele nebo veřejné kapli“ (čl. 15).

⁴³ Podle *Instrukce Universae Ecclesiae* je zapotřebí zajistit v seminářích dobrou znalost latiny, vzdělávání „v samotné mimořádné formě římského obřadu“ jen tehdy, „pokud si to žádá pastorační potřeba“ (čl. 21).

du vyžadovat aktivní uschopnění celebrovat ve východních katolických ritech. Generační přelom není možné překonat rychlokurzy, prezentacemi videí na internetu nebo povrchní osvětovou činností či agitací, jak se s tím, bohužel, setkáváme. Povrchní zaučování a nakvap požadované přeškolení nepřidává na vážnosti slavení božských tajemství. A netřeba zapomínat, že důvodem obnovy liturgie byly i zlořády a opakující se skandální případy slavení *ordo vetus* v minulosti. Každé liturgické slavení, a nejen *mimořádná forma římského ritu*, vyžaduje dostatečnou kompetenci, která nemůže být improvizovaná.

Proto se vyžaduje, aby přilnutí k formě obřadu bylo přilnutím k těm, pro které je *ordo vetus* pomocí na cestě spásy. Kritérium pro rozlišení tohoto přilnutí k *ordo vetus* jsou slova papeže Benedikta: také „kněží z komunit, které se drží starobylého způsobu, nemohou ze zásady odmítat celebrovat podle nových knih. Nebylo by totiž slučitelné s uznáním hodnoty a svatosti nového ritu jeho úplné odmítání.“⁴⁴

Ani rozlišení pastoračního postupu při slavení mše svaté bez účasti lidu (*missa sine populo*)⁴⁵ a s účastí lidu (*missa cum populo*) nemůže vycházet z předpokladu, že pro toho či onoho kněze užívání *mimořádné formy* při slavení mše bez účasti lidu je zásadně jiné než užití *řádné formy* s účastí lidu a nevyžaduje zvláštní důvod. Užívání obou forem je sice dáno na zvážení a rozhodnutí každého z kněží, kteří „jsou naléhavě zváni, aby denně slavili oběť mše svaté.“⁴⁶ Avšak z hlediska zohlednění pastoračních priorit, alespoň jak je známe v prostředí českých zemí a na Slovensku, ne tedy z hlediska čistě liturgicko-právních, je dlužno mít za to, že jsme povinni považovat – z hlediska platného liturgického zákonodárství – slavení *mše s lidem* za *typickou formu* slavení eucharistie v obou formách slavení. A to platí i po doporučení slavit, je-li to nutné, eucharistie i bez účasti věřících. Z tohoto principu, který je zakotven ve Všeobecných pokynech k římskému misálu: „Pro svůj význam má mít zajiště v místní církvi první místo mše, které předsedá biskup obklopený svým

⁴⁴ List biskupům.

⁴⁵ Všeobecné pokyny k římskému misálu mluví o „mši, při níž je přítomen pouze jeden příslušující“ (čl. 252-; „Mše se nemá slavit bez příslušujícího nebo alespoň někoho z věřících, ledaže by k tomu byl spravedlivý a rozumný důvod“ (čl. 254–272); novější doporučení Srov. CONGREGAZIONE PER CLERO, „La celebrazione quotidiana della Santa Messa anche in assenza di fedeli,“ in *Congregazione per clero*, http://www.clerus.org/clerus/dati/2013-08/12-13/Celebrazione_quotidiana_s_messa_IT.html [cit. 18.8.2017].

⁴⁶ CIC kán. 276, § 2,2; kán. 904 („velmi se doporučuje denní sloužení mše, /.../, i když nemohou být přítomni věřící“).

kněžstvem, jáhny a přísluhujícími laiky a které se plně a činně účastní svatý Boží lid. Tu se totiž obzvláště projevuje církev“,⁴⁷ může vyvodit následující. Za prvé platí, že kdokoliv slaví mši svatou bez účasti lidu, myslí se tím, že ji slaví alespoň s jedním přísluhujícím. Za druhé platí, že „mše se nemá slavit bez přísluhujícího nebo alespoň někoho z věřících, ledaže by k tomu byl spravedlivý a rozumný důvod“. ⁴⁸ Za třetí platí, že kněz vyjadřuje svoji sounáležitost s biskupem a celou partikulární církví i preferencí formy slavení. I při slavení bez účasti lidu je rozhodující reforma celebrujícího, ne reforma formy. Týká se vnitřního postoje kněze v pěti oblastech: zbloudilá povrchnost, malá úcta k tajemství Ježíšovy Krve a Těla, vzdělanost nepropojená s Boží moudrostí a životní zkušeností (uzavřenost před vstupem tajemství do života člověka), nepřijetí celé šíře a tajemství kněžského života, a konečně odmítnutí povolání a nenastoupení cesty ke zvnitřnění celoživotní oběti kněze spojené s tím, co je *magis* (opak průměru). Celebrující kněz nemůže chápat *mimořádnou formu* římského ritu jako mravní povinnost jen proto, že slavením *řádné formy* hřeší. Úzkostlivost je projevem omylu. Podobně i odmítání koncelebrace odůvodněné příklonem k *ordo vetus* může být symptomem vnitřního vzdoru a je třeba jej ošetřit duchovním doprovázením v *permanentní formaci* (vždy s úctou ke svobodě člověka v Pánu).

Za obejití pastorační a liturgické logiky *motu proprio* Benedikta XVI. *Summorum pontificum* lze považovat příliš rozšiřující interpretaci čl. 4, který předvídá možnost danou každému věřícímu, který touží se účastnit a přísluhovat při slavení *mimořádné formy* bez účasti lidu, užívat ji s nevysloveným záměrem vyloučit tím svoji účast na veřejném slavení eucharistie *řádnou formou*. Navíc, pokud by tato podoba účasti chtěla nahradit *de facto* nutné podmínky pro slavení skupiny věřících, překročila by takováto interpretace úmysl a navržený postup vkládaný do řešení osobní či pastorační situace těch katolíků, kteří přilnuli k předkoncilní podobě slavení. Vždy však zůstává v platnosti kritérium *činné účasti* věřících, ať už ve *formě řádné* nebo *mimořádné*. Při řádném slavení eucharistie se věřící nemají účastnit jen „jako stranou stojící a němí diváci (...), mají mít uvědomělou, zbožnou a činnou účast na posvátném úkonu, aby se poučili Božím slovem a posilnili hostinou těla Páně a aby vzdávali

⁴⁷ Všeobecné pokyny k římskému misálu, 3. vydání, čl. 112.

⁴⁸ Všeobecné pokyny k římskému misálu, 3. vydání, čl. 254; srov. *Instrukce Universae Ecclesiae*, čl. 23.

díky Bohu“.⁴⁹ Zůstává proto povinností faráře místa „po zvážení všech okolností povolit užití staršího rituálu při vysluhování svátosti křtu, manželství, pokání a pomazání nemocných, je-li to ve prospěch věřících“ (čl. 9,1), ordinář může povolit „možnost slavit svátost biřmování s použitím starého Římského pontifikálu“ jen tehdy, „je-li to ve prospěch věřících“ (čl. 9,2), kterážto podmínka se nevyžaduje, jestliže chce klerik „užívat i římský breviář vyhlášený bl. Janem XXIII. v roce 1962“ (čl. 9,3).

Forma slavení, i když není za určitých okolností deklarována jako nedovolená nebo zakázaná, ale je považována za *mimořádnou formu*, již tím samým nemůže být pokládána z logiky věci principiálně za formu zasluhující doporučení. Není všeobecným pastoračním imperativem, jím se stává až za předpokladu, je-li zde žádající skupina věřících. Navíc rozhodnutí, které církev přijala vycházejíc z Druhého vatikánského koncilu a v následné liturgické reformě, se týkala výlučně *řádné formy*. V posledních desetiletích se změny kalendáře, sanktorálu (*proprium de sanctis*), lekcionáře a mešní modlitby nedotkly vůbec *mimořádné formy*, proto ve srovnání s tím, jaká doplnění byla učiněna pro *řádnou formu*, je neporovnatelně chudší. Pro pastorační zůstává *řádná forma* římského ritu výchozí a principiálně základní pro slavení božských tajemství. Přítomnost *mimořádné formy* může být, chceme-li vycházet ze základního záměru papeže Benedikta XVI., ospravedlnitelná jen v logice autentického usmíření v té míře, v níž jsou definovány její objektivní a subjektivní podmínky pro její použití v praxi, a které se navíc „nevyskytují tak často“.⁵⁰ Pouze přesné rozlišování těchto podmínek umožňuje prostřednictvím liturgického života všech církevních komunit čerpat duchovní a pastorační užitek z tohoto nově koncipovaného disciplinárního usměrnění. Možno zde odkázat polemicky na Órigenův alegorický výklad epizody okradení Egypťanů syny Izraele (Ex 11,2; 12,35; 27,16): stříbro, zlato i vzácný oděv „užili Židé díky Boží moudrosti k počtě Bohu“, ⁵¹ tak jako nové generace užívají předchozí filosofii, tradici i formy slavení.

⁴⁹ SC 48.

⁵⁰ *List biskupům*.

⁵¹ ÓRIGENÉS, *Epistola ad Gregorium Thaumaturgum*, in PG 11,89b.

3. HLAVNÍ LINIE PASTORAČNÍHO ROZLIŠOVÁNÍ TRADICIONALISTICKY LADĚNÝCH AKTIVIT A HNUTÍ

„Důvody rozpolcení, které se zde [v diskuzích s hnutím arcibiskupa Lefèbvra] rodilo, však leží hlouběji.“⁵² Odhlédneme-li od palcových titulků, jejichž cílem je agitace, pohled na to, co je starobylé a co je nové, co je minulostí a co má přinést budoucnost, je vždy spojen s otázkou sociální identity. Agitace je však pravým opakem duchovního života křesťana, který rozlišováním nehledá identitu kulturně a sociálně definovanou a prožívanou, nýbrž jejím prostřednictvím hledá hlubší jednotu se zmrtvýchvstalým Kristem, které jej provází dějinami až k dovršení lidského života i dovršení stvoření. Černobílé vidění je pravým opakem toho, jak tradice utváří vědomí normotvornosti, totiž jak jednou přijímá a podruhé odmítá svěřit něco jako vnitřní, mravně závaznou povinnost a tím vytvářet synchronní a diachronní jednotu.⁵³ To, co se odevzdává v Tradici jako božsko-lidské skutečnosti, můžeme vyjádřit pojmem *stávat se*. V lidské společnosti vytváří předivo vztahů, které můžeme přirovnat řetězu, kde nesmí chybět ani jeden článek. V přítomnosti prožívaná božská tajemství jako svobodné přilnutí k Bohu je tímto spojovacím článkem důvěra (*lex orandi*) a víra (*lex credendi*) nových generací křesťanů. Ve víře a v důvěře se uskutečňuje událost přijímání a předávání jednoho i druhého. Je vždy těsně spjata s eucharistií, jak je zřejmé v nejstarší vrstvě biblické tradice: „Co jsem od Pána přijal, v tom jsem vás také vyučil: Pán Ježíš právě tu noc, kdy byl zrazen, vzal chléb, vzdal díky, rozlámal ho a řekl: ‚Toto je moje tělo, které se za vás vydává. To čiňte na mou památku‘“ (1 Kor 11,23).

Otázka útoku⁵⁴ na Římský misál, který je *řádnou formou* římského ritu, není zdůvodnitelná ani liturgicky, ani jazykově. Navíc ji bl. Pavel VI. předpovídal a předložil argumenty, které odvozují obnovu Druhého vatikánského koncilu jako dovršení obnovy Tridentského koncilu:

⁵² *List biskupům*; srov. G. CAPRILE, „Il «caso» di Mons. Lefèbvre. Documenti e riflessioni,“ *Civiltà cattolica* 1976, s. 475–491.

⁵³ Srov. J. RATZINGER, *Theological Highlights of Vatican II.*, New York: Paulist Press-Deus Books, 1966, s. 184.

⁵⁴ Mons. Lefèbvre definoval nový mešní ritus jako *messa bastarda* (G. MICCOLI, *La Chiesa dell'anticoncilio: I tradizionalisti alla conquista di Roma*, Roma-Bari: Laterza, 2011, s. 8).

Tato obnova [renovatio] Římského misálu ovšem nepřišla znenadání. Cestu k ní připravil pokrok v liturgických studiích, k němuž došlo během uplynulých čtyř století. K revizi Římského misálu po Tridentském koncilu nemálo přispělo prostudování starobylých kodexů z Vatikánské knihovny i odjinud, jak to potvrzuje apoštolská konstituce *Quo primum* vydaná naším předchůdcem sv. Piem V. Od té doby však byly nalezeny a vydány ještě starší liturgické prameny a byly důkladně prozkoumány liturgické texty východní církve. A proto si mnozí přáli, aby toto bohatství nauky a projevu zbožnosti nejen nezůstalo v přítmi archivů, ale naopak, aby bylo vyneseno na světlo, osvětlovalo a sytilo mysl a ducha křesťanů.⁵⁵

Chceme, aby tato naše ustanovení a nařízení byla a zůstala nyní i v budoucnu pevná a účinná, a aby jim, pokud to přichází v úvahu, nestály v cestě apoštolské konstituce a nařízení vydané našimi předchůdci, ani jiné předpisy, třeba i hodné zvláštní zmínky.⁵⁶

Motivy Tridentského koncilu byly podobné. Hlavní linie celé práce na revizi misálu byly shrnuty v bule *Quo primum*:

Když jsme museli mezi jinými dekrety posvátného Tridentského koncilu učinit usnesení o vydání a nápravě posvátných knih [katechismu, misálu a breviáře, a když již byl s pomocí Boží vydán katechismus ke vzdělání lidu a breviář upraven ke vzdávání chvály Bohu, aby se misál shodoval s breviářem (protože je velmi nutné, aby byl v Boží církvi jeden způsob užívání žalmů, jeden ritus sloužení mše)], zdá se již nezbytné, abychom co nejdříve uvažovali, co by v tomto směru ještě zbývalo učinit, totiž vydat samotný misál. Proto jsme uznali za vhodné svěřit tento obtížný úkol učeným mužům; ti pak pečlivě všechno srovnali se starými kodexy naší vatikánské knihovny i s jinými odevšad shromážděnými, opravenými a neporušenými kodexy; a taktéž s vážnými spisy starých osvědčených autorů, kteří Nám zanechali památky o posvátné zvyklosti svých obřadů a uvedli v původní stav tentýž misál a ritus podle dávné normy svatých Otců [ad pristinam Missale ipsum sanctorum Patrum normam ac ritum restituerunt].⁵⁷

Vlastním důvodem sporů je ekleziologie, její celkové zaměření a pluralita ekleziologických modelů, z nichž můžeme odvodit dvě různé koncepce církve, které bl. Jan XXIII. chtěl svým reformním záměrem propojit. Usiloval reformou o to, aby církev byla citlivější ke svému vertikálnímu zaměření, ale zároveň byla pozorná vůči své horizontální dimenzi.

⁵⁵ PAVEL VI., *Constitutio apostolica Missale Romanum ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II institutum promulgatur*, in AAS 61 (1969): 218–219 (český překlad *Český misál*, Praha: Sekretariát ČLK, 1983, s. 10).

⁵⁶ PAVEL VI., *Constitutio apostolica Missale Romanum*, in AAS 61 (1969): 222 (český překlad *Český misál*, s. 12).

⁵⁷ Prus V., *Quo primum*, http://www.intratext.com/IXT/LAT0816/_P1.HTM [30. 6. 2016].

Východiska pro pastorační rozlišení můžeme nacházet v nově uskutečňovaných poznenáhlých krocích papežů sv. Jana Pavla II., Benedikta XVI. a Františka. Jedná se o nalezení kanonické legitimacy Kněžského bratrstva sv. Pia X. v podobě *osobní prelatury*. Na počátku tohoto přístupu stojí dopis papeže sv. Jana Pavla II. kardinálu Ratzingerovi ze dne 8. 4. 1988:⁵⁸

V období po koncilu jsme svědky rozsáhlé práce církve, aby umožnila *novum* utvořené Druhým vatikánským koncilem proniknout správným způsobem do vědomí a života jednotlivých společenství lidu Božího. Ale vedle tohoto úsilí oživily tendence, které na cestě uskutečnění koncilu vytvořily jisté těžkosti. Jedna z těchto tendencí je charakterizována touhou po změnách, které nejsou vždy v harmonii s učením a duchem Druhého vatikánského koncilu, a proto tato tendence je označována výrazem *progresismus*. Pokrokem v tomto případě je aspirace vzhledem k budoucnosti, která přetrhává pouto s minulostí a nebere na zřetel funkci tradice, která je podstatná v poslání církve, protože může setrvat v pravdě a je předána od Krista Pána a apoštolů a střežena pečlivě učitelským úřadem církve. Obrácená tendence, která je obvykle vymezována jako *konzervatismus* nebo *integrismus*, zůstává stát v minulosti jako takové, aniž by vzal do úvahy oprávněné aspirace vůči budoucnosti, která se projevila právě v díle Druhého vatikánského koncilu. Zatímco první tendence uznává, jak se zdá, jen to, co je nové, druhá oproti tomu vidí to správné v tom, co je starobylé, výraz, který považuje za synonymum pro tradici. Není to však ani *starobylost* jako taková, ani *novost* sama o sobě, které odpovídají správnému pojmu tradice v životě církve. Tento pojem však znamená věrnou stálost církve v pravdě přijaté od Boha, prostřednictvím změnitelných událostí dějin. Církev je jako hospodář domu z evangelia, „který ze své bohaté zásoby vynáší věci nové i staré“ (Mt 13,52) zůstávajíc absolutně poslušná Duchu pravdy, kterého dal Kristus církvi jako božského průvodce. A církev koná toto jemné rozlišování prostřednictvím autentického učitelského úřadu církve (srov. LG 25).⁵⁹

Tyto pastorační principy jsou použity v poměrně málo známém „Protokolu o dohodě mezi Mons. Lefèbvreem a kardinálem Ratzingerem“ ze dne 5. 5. 1988, v němž je výslovně přijata formulace LG 25 jako společné východisko budoucí kanonické formy Bratrstva. Je zde však vyjádřen i realismus otevírající cestu k hermeneutické dekonstrukci:

Co se týká učení Druhého vatikánského koncilu nebo souvisejících pozdějších reforem liturgie a práva, které by se mohly jevit obtížně slučitelné s tradicí, budeme

⁵⁸ IOANNES PAULUS II, „Lettera al Cardinale Joseph Ratzinger, Prefetto della Congregazione per la Dottrina della Fede (8 aprile 1988),“ in AAS 80/9 (1988): 1121–1125.

⁵⁹ Tamtéž, s. 1123.

usilovat o osvojení si pozitivního postoje a komunikace se Svatým stolcem, přičemž se budeme vyhýbat jakékoli polemice.⁶⁰

Vytvoření komise *Ecclesia Dei* (2. 7. 1988),⁶¹ snětí exkomunikace Benediktem XVI. za nedovolená biskupská svěcení čtyř biskupů (30. 6. 1988; Bernard Fellay, Bernard Tissier de Mallerais, Richard Williamson a Alfonso de Galarett) a pastorační rozhodnutí papeže Františka v době mimořádného jubilejního roku milosrdenství umožnit přijímání svátosti pokání u kněží z Bratrstva a tím samým je uznat za platné a dovolené (a tudíž za platné i jejich svěcení), to vše vytvořilo novou situaci. Ve svém apoštolském listě *Misericordia et misera*⁶² na závěr jubilejního roku papež František dovoluje věřícím přijímat „platně svátostné rozhřešení hříchů“ (čl. 12) od kněží z Kněžského bratrstva svatého Pia X. až do doby „vydání nových nařízení“, které naleznou kanonicky legitimní způsob plného společenství s katolickou církví. 27. března 2017 posílá kardinál Gerhard Müller a arcibiskup Guido Pozzo z iniciativy papeže Františka dopis předsedům biskupských konferencí na celém světě,⁶³ jímž dovoluje ordinářům „udělit licence ke slavení manželství věřícím, kteří se účastní pastoračních aktivit Bratrstva“ diecézním kněžím pro svatební obřad podle *vetus ordo* s votivní mší svatou poté slouženou knězem Bratrstva. Jestliže takový vhodný kněz v diecézi není, může přímo pověřit kněze Bratrstva asistovat i při svatebním obřadu a celebrovat následně votivní mši za manžele. V Českých zemích možnosti této delegace biskupové využívat nebudou.⁶⁴ Nicméně v listě se papež František dělí o svou

⁶⁰ „Protocollo d'accordo tra Mons. Lefèbvre e il Card. Ratzinger del 5 maggio 1988,“ in *Inter multiplices Una vox*, <http://www.unavox.it/doc07.htm> [20. 8. 2017].

⁶¹ Srov. IOANNES PAULUS II, „Litterae apostolicae motu proprio datae *Ecclesia Dei*,“ in AAS 80/12 (1988): 1495–1498.

⁶² FRANCESCO, „Lettera apostolica a conclusione del giubileo straordinario *Misericordia et misera*,“ *L'Osservatore Romano* 156/268 (21. – 22. 11. 2016): 12 (český překlad: „Apoštolský list Svatého otce Františka k závěru mimořádného Svatého roku milosrdenství,“ in *Acta ČBK* 11 [2016], s. 62–79).

⁶³ „Per la celebrazione dei matrimoni. Lettera alla Fraternità San Pio X,“ *L'Osservatore Romano* 157/79 (5. 5. 2017): 7.

⁶⁴ „List Papežské komise *Ecclesia Dei* ohledně dovolení pro slavní manželství věřících z bratrstva sv. Pia X.,“ in ACO 6 (2017): 45: „... všichni biskupové se dohodli, že výše uvedené zplnomocnění nebudou využívat.“

naději, která se opírá o jistý druh *dogmatického milosrdenství*,⁶⁵ který je vyjádřen hned na počátku dopisu:

Jak víte, již nějaký čas probíhají nejrůznější setkání a iniciativy s cílem dosáhnout plného společenství s Bratrstvem.⁶⁶

Jsme si jisti, že se tímto způsobem mohou odstranit překážky ve svědomí věřících, kteří patří ke Kněžskému bratrstvu sv. Pia X., a nejistotu ohledně platnosti svátosti manželství, a že se zároveň uspíší cesta k plnému institucionálnímu urovnání.⁶⁷

ZÁVĚR

Uzdravující postupy smíření se pokusíme stručně analyzovat pro české prostředí.⁶⁸ Pastorační postoje, které zde odkazují na předkoncilní liturgii, jsou diferencované. *Sine ira et studio* můžeme rozlišit čtyři základní typy osobního příklonu ke katolickému tradicionalismu rozvinutému po vydání *motu proprio Summorum pontificum*. Umožňují svátostný život v *řádné i mimořádné formě* římského ritu:

1. výlučnost *vetus ordo* mimo rámec katolické církve; nový mešní řád (*Novus Ordo Missae*) zásadně neuznávají za platný, a proto se odmítají účastnit jakékoli bohoslužby. Můžeme jeden takovýto argument nechat zaznít: Požaduje se, aby po proměňování kněz nejprve poklekl a teprve poté pozdvihl proměněnou hostii nebo kalich s proměněným vínem a ukázal věřícím.⁶⁹ Důvodem je nařčení z protestantizace posvátné liturgie nebo že je plodem zcela nevhodné a nezdařené inkulturace a tudíž je pochybná její dovolenost, ba i platnost. Věřící tradicionalista je vázán pod hříchem se mše podle nového mešního řádu neúčastnit a to ani ve stavu nouze. Tento přístup je typický pro sedesvakantisty i některé členy z odštěpenecké skupiny zvané Hnutí odporu (SSPX Resistance).

⁶⁵ Srov. R. SIEBENROCK, „Dogmatische Barmherzigkeit?“, *Herder Korrespondenz* 71, č. 7 (2017): 22–28.

⁶⁶ „Per la celebrazione dei matrimoni“, s. 6.

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Pro situaci v německy mluvících zemích srov. M. RHEINSCHMITT, „Mehr als drei Jahre Motu proprio ‚Summorum Pontificum‘ – eine Bilanz. Entwicklungen im deutschen Sprachraum von Juli 2007 bis März 2011“, *Dominus vobiscum*, 2 (2011): 24–27.

⁶⁹ „Kněz poklekl, aby uctil proměněnou hostii, a pozdvihuje ji pak, aby i lid se poklonil“ (M. SCHALLER [ed.], *Římský misál*, Praha: ČKCH, 1952, s. 507).

2. preference *vetus ordo*; jeho zastánci mají obdobné výhrady vůči novému mešnímu řádu, ale připouští některé výjimky, kdy zohledňují reálnou možnost věřícího účastnit se mše sloužené v novém mešním řádu u prověřeného kněze, ale pouze jako přechodný stav. Možnost nového mešního řádu je strategií, která postupně vede k tomu, aby katolík zcela odstoupil od nového mešního řádu. Tento přístup je možné pozorovat u některých kněží z Kněžského bratrstva sv. Pia X. (FSSPX).⁷⁰ Nepřipouští stejnou legitimitu *vetus ordo* a *Novus Ordo Missae*.

3. „biritualismus“ nesený pastoračními požadavky; nový mešní řád principiálně neodmítají, ale ve svém liturgickém životě dávají jednoznačně přednost *vetus ordo* s tendencí získávat pro tuto formu slavení liturgie katolíky, kteří běžně navštěvují s užitkem bohoslužbu podle nového mešního řádu, je slabší a motivována spirituálně, ne dogmaticky. Tento postoj převažuje u společností apoštolského života papežského práva Kněžského bratrstva sv. Petra (FSSP),⁷¹ Institutu Krista Krále, Institutu Dobrého Pastýře v Chartres a další. Tyto skupiny jsou v plném společenství se Svatým stolicem a se souhlasem místních biskupů poskytují věřícím plnou péči svátostného života v tradičním římském ritu podle liturgických knih z roku 1962.

4. privátní přístup; nový mešní řád chápou jako *řádovou formu* a slavení podle *vetus ordo* je osobní volbou nesenou duchovními dějinami každého kněze spojenou s vydáním motu proprio *Summorum pontificum*. Ze strany přesvědčených tradicionalistů jsou nahlíženi s nedůvěrou (jsou to papeženci!). Je jim ze strany přesvědčených tradicionalistů poskytnuta určitá doba k dozrání, aby prožili svou dobu hledání, ale očekává se od nich určitá verze *coming out*, jimiž navenek vyjádří svůj odmítavý postoj k novému mešnímu řádu.

Pastorační intervence směrem k věřícím, kteří prožívají pochybnosti o platnosti udělených svátostí a potýkají se s věroučnými otázkami nastolenými *krizemi víry*, které byly reakcí na poznání nejednoty církevního života, si zaslouží hlubší reflexi. Z ní se se rodí konkrétní pastorač-

⁷⁰ Svoji existenci obhájí stavem nouze: „Kanonická situace Kněžského bratrstva je plně regulérní na základě stavu nouze v Církvi, jenž vyvolal II. vatikánský koncil a pokoncilní vývoj, zatímco situace koncilní církve je do té míry neregulérní, do níž tato opustila plnost katolicity a již zmíněný tradiční římský ritus“ (Úvodní dopis P. Stritzka, in *Kněžské bratrstvo svatého Pia X.*, http://www.fsspx.cz/prohlaseni/2017_08_17_informace_k_registraci_fsspx_pred_statem_V/uvodni_dopis_p_stritzka.pdf [23. 8. 2017]).

⁷¹ V České republice působí Štěpán Šrubař FSSP a Jakub Zentner FSSP, spirituálem v Kněžském semináři sv. Petra ve Wigratzbadu je Radim Valík OSB.

ní imperativy.⁷² Musí být součástí organické pastorace tvořené formací přijatého nového života. Na prvním místě je nejvhodnější se zaměřit na objevování posvátného.⁷³ I když apoštolský list papeže Benedikta XVI. *Summorum pontificum* mohl vyvolat v přesvědčených zastáncích liturgické obnovy rozpaky, pochybnosti a váhání, mohou být vděční papeži Benediktovi XVI., že upozornil na zcestnost některých posunů pokoncilní obnovy liturgie. Vedly k zatemnění a zamlžení toho, co je posvátné. Jsme svědky i účastníky hluboké ztráty povědomí posvátného. I papež František často na toto téma hovoří. „Ztratili jsme smysl pro adoraci.“⁷⁴ „Shromážděné společenství hledí k oltáři, kde se slaví oběť a adoruje. Myslím si však – říkám to ve vši pokoře – že pro nás, křesťany, se smysl adorace poněkud vytratil.“⁷⁵

Každý z nás ve svém životě vědomě nebo snad i nevědomky zachovává určité pořadí důležitosti věcí. Klanět se Pánu, znamená dávat Mu místo, které má mít; klanět se Pánu, znamená stvrzovat, věřit, ne však pouze slovy, že jedině On opravdu vede náš život; klanět se Pánu, znamená, že jsme přesvědčeni o tom, že jedině On je Bohem, Bohem našeho života, našich dějin.⁷⁶

Jestliže jsme ztratili dimenzi posvátného, musíme ji znovu objevit a učinit tak co nejdříve. Začít se může správným užíváním gest a slovního vyjadřování, která nás udržují v bdělosti a duchovní bystrosti. Tuto jednoduchost si západní tradice uchovává. V budoucnu bude po nás v mystagogické pastoraci požadováno ukázat,⁷⁷ že vše, co mnozí katolíci hledají v misálu Pia V., mohou najít ke svému velkému překvapení

⁷² K rozlišení pastoračních principů a imperativů srov. K. RAHNER, *Dynamický prvek v církvi*, Olomouc: Refugium, 2007, s. 45–68.

⁷³ Srov. k této části C. GIRAUDO, „La liturgia nel solco della tradizione,“ *Rassegna di Teologia* 48 (2007): 805–822.

⁷⁴ „Conferenza stampa del Santo padre Francesco durante il volo di ritorno. Volo Papale, Domenica, 28 luglio 2013,“ in *La Santa Sede*; http://w2.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130728_gmg-conferenza-stampa.html [23. 8. 2017]. Interview z cesty z Brazílie do Říma (28. 7. 2013); Homilie u sv. Pavla za hradbami (14. 4. 2013).

⁷⁵ FRANTIŠEK, „Kázání z Domu sv. Marty (22.11.2013),“ in *Radiovaticana.cz*, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=19140> [23. 8. 2017].

⁷⁶ FRANTIŠEK, „Jaký idol v mém životě mi brání, abych se klaněl Pánu? Homilie, bazilika sv. Pavla za hradbami (14. 4. 2013),“ in *Radiovaticana.cz*, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=18123> [23. 8. 2017].

⁷⁷ Srov. P. AMBROS, „Zbožnost, iniciace a mystagogie. Poznámky k fundamentální strategii pastorace svátostmi,“ in týž, *Svátostná pastorace v českém sekulárním kontextu*, Olomouc: Refugium, 2014, s. 22–105.

v misálu Pavla VI. Postačí liturgii slavít náležitě, s přípravou (a možná i v latině, alespoň v centrech). Liturgické rubriky jsme v pastorační povinnosti chápat, interpretovat a předávat z jejich teologicko-historického zakotvení. Možná, že již tento minimalistický postup může napomoci nalézt hlubší smysl posvátného, který touto svojí reflektovanou praxí posílí a ožíví činnou účast na liturgii, která se projeví prohlubováním rozměru tajemství a přijetím osobního povolání. Nemusí se ani nechat ovlivnit několika málo těmi, kteří bohužel v menší či větší míře tento smysl pro posvátné ztratili nebo svojí praxí znevážili.

Dále se potřebujeme intenzivně zaměřit na oblast liturgické formace. Zbývá ještě mnohé splnit, abychom dospěli k úplnému přijetí, osvojení si a rozvinutí toho, co přinesla konstituce SC. Není zbylí než ověřit kvalitu a hloubku liturgické formace, ale i podoby současných nabídek v různých akademických institucích, seminářích a řeholních formačních domech. Směřovat mají k osvojení si ducha liturgie. Liturgická obnova je nemocná z jednoduchého důvodu: její dnešní uživatelé ji přijali nedostatečně, povrchně a mělce (hříchy rodičovské generace se opakují). Jedná se o onemocnění, které je možné vyléčit, ale nemocný přitom musí mít šanci na přežití. Záleží na současných programech formace a také kvalitě těch, kteří budou o liturgii pečovat. Čeká je úkol postarat se o formaci prostřednictvím učení, studia a mystagogické praxe, a to ne pouze znalostí rubrik a právních norem (ty jsou zcela nezbytné), ale i dynamiky posvátného slavení, jak se s ní setkáváme v tradicích Východu a Západu. Samotné poznání dějin a teologie bohoslužby nestačí. Pedagogické přístupy musí hledat celistvost tradice, projevující se v harmonii dogmatu, liturgie, architektury, umění, zpěvu, obrazu (ikoně) a spirituality. Klíčové je porozumět tomu, co znamená být nositelem obřadu. Zde bude možná užitečná poznámka, že s pohledem na východní liturgii se prohlubuje i porozumění liturgie západní.⁷⁸

Padesát let od SC, která položila základ toužebně očekávané obnovy obdivuhodné liturgické stavby, je nyní čas zahájit vážné srovnání, zrale a konstruktivní, všech aspektů tohoto pracného a delikátního díla obnovy. Zvláště je třeba odmítnout protikladnost misálu Pia V. a Pavla VI. Jejich vzájemná pozice je předkládána – v nebezpečné a laciné propagandě – spíše jako pozice dvou soupeřících, vzájemně „nenáviděných“ a „škodolibě se pošťuchujících“ protivníků. Bylo již napsáno příliš

⁷⁸ Srov. R. TAFT, *Katolicismus východního obřadu: Dědictví a poslání*, Olomouc: Refugium, 2002.

mnoho o diskontinuitě obou těchto misálů. Je zapotřebí znovu se vážně vrátit k hermeneutice obnovy v kontinuitě, k předběžné jistotě, že tuto kontinuitu je možno nalézt. Tento předpoklad se nachází v oblasti víry. Nemůže se jednat o uchování liturgie, která zkameněla a stala se fosilií, ani se nejedná o prosazení hazardních novinek. Jedná se o podnícení autentického ducha liturgie. Vrcholně se projevuje v kosmické liturgii stvoření.⁷⁹ Důraz na formu slavení v sobě obsahuje spíše něco, co celebrant koná jako individuální člověk. Podstata slavení spočívá v tom, že dílo spásy je pro každého z nás konáno. Jen proměněné lidství, to je obdarování přijaté svobodným přilnutím k dárce, otevírá cestu k tajemství života syceného poté (!) eucharistií pro věčnost.⁸⁰ Omylem tradicionalismu je přesvědčení, že novost Kristova života můžeme odvodit z literárně petrifikované starobylosti. Tradice postupuje zcela opačně. Setkání s novostí Krista, která ukotvuje osobní přítomnost Ducha Svatého, která postupně pronikne všechno, co člověk je a co člověk má, objasňuje starobylé ve službě spásy pro dnešního člověka i budoucí generace křesťanů.

The Pastoral Distinction between the Situation of the Two Forms of the Roman Rite – Tradition and Traditionalism

Keywords: Motu proprio Summorum Pontificum; Cardinal Robert Sarah; Participatio actiosa; Reform of Reform; Extraordinary Form of the Latin Rite; Catholic Traditionalism; Pastoral Distinction

Abstract: This study reflects on the newest discussion concerning the term *reform of reform* after the speech of Cardinal Robert Sarah at the conference Sacra Liturgia in London on 5 July 2016. It compares this lecture to the lecture during the Cologne Liturgy Days (29 March to 1 April 2017) called "Source of the Future: Ten years of motu proprio 'Summorum Pontificum' of Benedict XVI". For an understanding of the pastoral distinction between the two forms or the Roman rite there is a detailed pastoral-theological analysis of motu proprio *Summorum Pontificum* by Benedict XVI (2007). The introduction of the extraordinary form of the Latin rite is determined by three criteria: liturgical reform of the council is not and must not be questioned; there must not be any legitimization of division of the Church; active participation (*participatio actiosa*) of all believers in the liturgy must be preserved. The end of this study presents the pastoral distinction of four basic types of the personal shift towards Catholic traditionalism developed after publication of motu proprio *Sum-*

⁷⁹ SROV. L. KARZCUBOVÁ, *Překročit práh ekologie: k teologii dovršujícího se světa ve světle křesťanských tradic Východu a Západu*, Olomouc Refugium, 2016, s. 62–71.

⁸⁰ SROV. R. TAFT, *Život z liturgie: Tradice Východu i Západu*, Olomouc: Refugium, 2008, s. 41–151 (zde s. 141).

morum Pontificum and it lists certain pastoral recommendations for overcoming tension following the application of the two forms of the Roman rite in the Czech Lands.

Prof. Pavel Ambros, Th.D.
Katedra pastorální a spirituální teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
pavel.ambros@upol.cz